

# Neverbalna komunikacija kao čimbenik uspješne nastavne komunikacije

---

**Rezler, Andreja**

**Undergraduate thesis / Završni rad**

**2024**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:516129>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2025-01-19**



*Repository / Repozitorij:*

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Pedagogija i Povijest

Andreja Rezler

**Neverbalna komunikacija kao čimbenik uspješne nastavne komunikacije**

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Jukić

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Pedagogija i Povijest

Andreja Rezler

**Neverbalna komunikacija kao čimbenik uspješne nastavne komunikacije**

Završni rad

Društvene znanosti, Pedagogija, Didaktika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Renata Jukić

Osijek, 2024.

## IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum

26.9.2024.

Andreja Režler 0122234365  
ime i prezime studenta, JMBAG

## SAŽETAK

Cilj ovog rada je definirati, opisati te ukazati na važnost neverbalne komunikacije kao jednog od čimbenika uspješne nastavne komunikacije. Suvremena je nastava aktivan proces usvajanja znanja i sposobnosti gdje je učenik u središtu odgojno obrazovnog procesa. Učinkovita komunikacija temelj je uspješne suvremene nastave. Utječe na mišljenje, stavove i osjećaje drugih. Prednosti učinkovite komunikacije u nastavi su te što pomažu u stvaranju sigurnog i ugodnog okruženja. Podjela komunikacije može se razmatrati iz različitih perspektiva, a u ovom radu naglasak je na podjelu na verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Neverbalna komunikacija odnosi se na poruke koje šaljemo govorom tijela (ekstralingvistički) i drugim neverbalnim znakovima koji nisu sastavni dio govora (paralinvistički). Neverbalna komunikacija od velike je važnosti za uspješnost odgojno obrazovnog procesa. Učinkovitom i pravilom upotrebom neverbalnih znakova nastavnik pridonosi boljoj interakciji s učenicima, stvara pozitivno i produktivno razredno ozračje te pridonosi boljoj kvaliteti i učinkovitošću cijelog nastavnog procesa.

Ključne riječi: nastava, komunikacija, neverbalna komunikacija, nastavnik, učenik

# Sadržaj

1. UVOD .....	1
2. NASTAVA .....	3
2.1. Odgojni cilj i zadaci nastave .....	4
2.2. Obrazovni cilj i zadaci nastave .....	5
3. KOMUNIKACIJA .....	6
3.1. Vrste komunikacije.....	8
4. VERBALNA KOMUNIKACIJA .....	9
5. NEVERBALNA KOMUNIKACIJA .....	10
5.1. Uloga neverbalne komunikacije.....	11
6. PODJELA NEVERBALNE KOMUNIKACIJE.....	13
6.1. PARALINGVISTIČKI ZNAKOVI .....	13
6.1.1. Jačina glasa.....	13
6.1.2. Ton i boja glasa .....	13
6.2. EKSTRALINGVISTIČKI ZNAKOVI.....	14
6.2.1. Izraz lica.....	14
6.2.2. Kontakt očima .....	14
6.2.3. Prostorna udaljenost i kretanje po razredu .....	15
6.2.4. Tjelesni kontakt.....	15
6.2.5. Vanjski izgled.....	16
6.2.6 Geste .....	16
7. NEVERBALNA KOMUNIKACIJA U NASTAVI.....	17
8. ISTRAŽIVANJA O NEVERBALNOJ KOMUNIKACIJI.....	20
9. ZAKLJUČAK .....	21
10. LITERATURA .....	23

## 1.UVOD

Komunikacija je sastavni dio našeg života i nemoguće je ne komunicirati. Komunikacija je temelj svih ljudskih kontakata, bez kojih ne možemo. Definira se kao prijenos informacija između sudionika gdje poruka mora biti ista kod pošiljatelja i primatelja.

Nastavu je nemoguće prakticirati bez komunikacije. Suvremena nastava zahtjeva da komunikacija ne smije biti jednosmjernan proces, već organizirani oblik prenošenja informacija gdje učenik nije samo pasivni slušatelj. Učenik na kritičan i stvaralački način prima te informacije te ih kasnije oblikuje i primjenjuje. Nastavnik je osoba koja svojim znanjem i iskustvom te pravilnim odabirom didaktičkih i nastavnih strategija na kvalitetan način prenosi nastavne sadržaje učenicima. Uz sami nastavni sadržaj, nastavnik mora ostvariti zadane odgojne i obrazovne ciljeve kako bi nastavni proces bio što uspješniji. Komunikacija pripada jednoj od najvažnijih nastavnikovih kompetencija. Otvorena i učinkovita komunikacija pridonosi boljem odnosu između nastavnika i učenika, boljoj razrednoj klimi te sveobuhvatnom kvalitetnijim odgojno-obrazovnom procesu. Način na koji nastavnik komunicira s učenicima jedan je od mnogih čimbenika koji određuju jeli nastava kvalitetna i učinkovita.

Komunikaciju možemo razvrstati na različite podjele, kao što su interpersonalna, intrapersonalna ili masovna komunikacija, ali u ovom radu najistaknutija je podjela na verbalnu i neverbalnu komunikaciju. U tradicionalnom razmišljanju smatra se da je verbalna komunikacija bitnija i ima veći značaj, no ipak neverbalni dio zauzima veći postotak u odnosu na cjelokupnu komunikaciju. Verbalni dio poruke odnosi se na riječi koje izgovaramo, dok s neverbalnom možemo izražavati naše osjećaje, stavove te prezentirati vlastite osobine. Nadopuna je verbalnoj komunikaciji, a u mnogim slučajima potpuno je zamjenjuje.

Neverbalna komunikacija se dijeli na paralingvističke i ekstralingvističke znakove koje zahvaćaju gore spomenute aspekte. U radu su pobliže opisani odabrani elementi neverbalne komunikacije poput jačine glasa, izraza lica, tjelesnog kontakta, prostorne udaljenosti i drugi.

Nastavnik neverbalnim znakovima šalje mnogo više informacija nego što smatraju. Svojim pokretima tijela, izrazima lica, oblikovanja glasa on reprezentira svoje osobine i sebe kao osobu. Nastavnik mora biti svjestan svojih neverbalnih znakova te ih kontinuirano proučavati i usavršavati. Učenici vrlo lako uočavaju i zapažaju nastavnikove neverbalne znakove. Također nastavnici trebaju imati i sposobnost čitanja i procjenjivanja učenikovih neverbalnih znakova. Zbunjeni pogled ili namrštena obrva mogu signalizirati zbunjenost, što navodi nastavnika da

pruži dodatno pojašnjenje. Pozitivni neverbalni znakovi, poput kimanja glavom, mogu ukazivati na slaganje i razumijevanje.

Neverbalna komunikacija moćan je alat u obrazovanju koji može poboljšati razumijevanje, potaknuti pozitivne odnose, pružiti emocionalnu podršku i pridonijeti učinkovitom upravljanju razredom. Nastavnici koji su vješti u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji bolje su opremljeni za stvaranje poticajnog okruženja za učenje i pomažu učenicima da uspiju.



## 2. NASTAVA

Bognar (2005) odgojno-obrazovni proces, to jest nastavu definira kao sustavno organiziranu zajedničku aktivnost učitelja i učenika gdje je cilj ostvarenje zadataka odgoja i obrazovanja. „Kako bi zaista bila sustavna organizacija rada, provodi se prema određenim didaktičkim zakonitostima, u dijalektičkom odnosu između učenja i poučavanja, te njegovi subjekti ostvaruju zadatke odgoja i obrazovanja“ (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010, str.65.)

Prema Previšiću (2007) suvremena nastava definira se kao proces partnerskog i aktivnog usvajanja znanja koji uključuje samostalno učenje i upotrebu aktivnih nastavnih metoda. Također se može definirati kao jedinstveni odgojno-obrazovni proces koji se odvija prema planu i programu, pod vodstvom nastavnika s relativno stalnom skupinom učenika. (Vukasović, 2001). Odgoj i obrazovanje čine dvije strane jedinstvenog procesa gdje je cilj razvoj učenikove ličnosti u cjelini. (Šejtanić, 2019).

Današnji didaktičari sve se više bave pitanjem osuvremenjivanja nastavnog procesa. U tradicionalnim školama daleko se više pažnje daje sadržaju koje se podučava nego učeniku koji uči taj sadržaj. Takav tip nastave smatrao se kao brz i djelotvoran način prenošenja informacija. U suvremenoj nastavi napušta se usmjerenost na nastavnika i prebacuje se na učenika, subjekta odgojno-obrazovnog procesa. Primjenjuju se različite nastavne metode i strategije koje potiču aktivno učenje, razvijanje kritičkog i stvaralačkog mišljenja, te primjenu stečenog znanja u stvarnim životnim situacijama (Arbunić, Vranješ, 2007). Nastavnik bi trebao poticati i osposobljavati učenike za aktivno sudjelovanje u procesu učenja, poticati inicijativu, samostalnost i odgovornost. (Vadahi, Ceka, Jaku, 2015). Krajnji cilj odgojno-obrazovnog procesa je samoregulirano učenje koje pridonosi razvoju učenikove osobnosti, individualnosti i originalnosti (Tot, 2010). Aktivno učenje je jedan od najvažnijih aspekata suvremene nastave. Postoji mnogo definicija aktivnog učenja, ali svima je zajedničko da stavljaju učenika i razvoj njegove autonomije u središte. Cilj je da učenik sam istražuje i konstruira svoje znanje uz podršku nastavnika. Na taj način preuzimaju veću odgovornost za svoje učenje, što potiče kod njih razvoj kompetentnosti, a nastava dobiva novu dimenziju. (Gazibara, 2016). Učenici postižu bolje rezultate kada se manje usmjeravaju na direktno podučavanje, a više im se pruža sloboda da samostalno uče. Izloženost raznolikim aktivnostima omogućava im da budu aktivni sudionici u procesu učenja, što olakšava pamćenje i primjenu stečenog znanja (Jelavić, 1994).

Kako bi se nastavni sadržaj što uspješnije prenio potrebne su strategije i metode. Nastavne strategije predstavljaju kombinaciju aktivnosti učenika uz podršku odgovarajućih resursa

(nastavnik, nastavni mediji, obrazovna okolina i drugi) (Matijević i Radanović, 2016). Prema Jelaviću (1994) nastavne metode su sustav koji uključuje prijenos konkretnih sadržaja, poruka i informacija učenicima na razne načine. Ovaj sustav također obuhvaća praćenje i vrednovanje komunikacije u procesu učenja, reakcije učenika na primljene informacije te provjeru stečenih znanja i vještina. Mnogi su se autori bavili suvremenim nastavnim strategijama i metodama te tako postoji mnogo definicija i podjela. Cindrić i sur. (2010) navode sljedeće strategije: strategiju interaktivnog učenja i rada na projektu, strategiju učenja otkrivanjem i rješavanjem problema, strategiju suradničkih oblika učenja, strategiju mentorskog rada, strategiju integrativnog učenja i nastave usmjerene na djelovanje i strategiju timskog rada. Primjenom različitih strategija, učenik dolazi do postizanja ciljeva na samostaliji, kreativniji i aktivniji način. Neke od nastavnih metoda koje se koriste su: projekti, problemsko poučavanje, kreacija, evaluacija, istraživanje, učenje učenja, praktični radovi i mnoge druge (Bognar, Matijević, 2005). Inovativne metode potiču učenike da samostalno istražuju i povezuju sadržaje, usmjeravajući manju pažnju na ono što se uči, a veću na način učenja.

Zadaća suvremene nastave je uvesti učenika u cjelovitost svijeta te razvijanje kompetencija koje su mu potrebne u današnjem modernom i ubrzanom svijetu. Suvremena nastava uspješna je ako učenik koristi podatke koje je usvojio te ih primjenjuje za daljnju analizu i potkrepljivanje svojih mišljenja (Tot, 2010).

## **2.1. Odgojni cilj i zadaci nastave**

Prije svega treba razlikovati pojmove cilj i zadatak. Cilj je odgojno- obrazovna intencija, dok je zadatak konkretizacija cilja.

Odgojni, pa tako i obrazovni ciljevi i zadaci sastoje se od društvenog i individualnog aspekta.

Društveni aspekt podrazumijeva da je odgojni cilj razvoj ličnosti koji će i omogućiti reprodukciju postojećeg društva i njegov daljnji razvoj. Čovjek je društveno biće te određene potrebe može ispuniti samo u doticaju s drugim ljudima, odnosno u društvu. Postoje tri vrste zadataka, a to su zadaci egzistencijalnog, socijalnog i humanističkog i emancipacijskog odgoja. Prvi, zadaci egzistencijalnog odgoja, podrazumijevaju norme koje se odnose na društvenu reprodukciju života. Zadaci socijalnog odgoja bave se uvažavanjem različitosti, tolerancijom, borbom za mir i tako dalje. Zadnji, zadaci humanističkog odgoja bave se pojedincem u društvu te njegovoj osobnoj sreći svestranom razvitku. Emancipacijski odgoj potreban je dok su ugroženi uvjeti života te je neomogućen normalan razvoj ljudske jedinice (Bognar i Matijević 2005).

Individualni aspekt odgoja odnosi se na ostvarenje ličnosti i razvoj svih potencijala osobe. Kako bi se to ostvarilo potrebna je realizacija ovih zadataka: zadovoljavanje bioloških potreba (potreba za hranom, vodom, kretanjem, potreba za sigurnost i zaštitu, odnosno zadovoljavanje osnovnih životnih potreba), zadovoljavanje socijalnih potreba (potreba za druženje s drugim ljudima, potreba za pripadanje društvenim zajednicama, potreba za ljubav, potreba za prihvaćanjem) i zadovoljavanje samoaktualizirajućih potreba (potreba za osmišljavanjem života, potreba za stvaralačku aktivnost te aktualizacija vlastitih sposobnosti (Bognar i Matijević 2005).

## **2.2. Obrazovni cilj i zadaci nastave**

Društveni cilj obrazovanja jest daljnji razvoj kulturnih i civilizacijskih dostignuća društva. Obrazovanje pomaže razvitku društva jer se znanje i iskustva prenosi sa generacije na generaciju. Ta iskustva se mogu svrstati u tri grupe obrazovnih zadataka. Prva grupa su zadaci znanstvenog obrazovanja koji podrazumijevaju dostignuća prirodnih znanosti, te sve što se veže uz to. Zadaci umjetničkog obrazovanja imaju za cilj razvijanje umjetničkog senzibiliteta kod učenika. To podrazumijeva doživljavanje umjetničkih djela, upoznavanje drugih kultura, savladavanje umjetničkog jezika i mnogi drugi segmenti. Posljednja grupa su zadaci tehnološkog obrazovanja u kojim se učenici upoznaju sa predmetom rada i osnovnim radnim operacijama.

Individualni aspekt obrazovanja teži prema stjecanju znanja, razvoju sposobnosti i senzibiliteta. Ciljevi ovog aspekta ostvaruju se kroz kognitivne, afektivne i psihomotorne zadatke. Kognitivni zadaci imaju za cilj stjecanja znanja i zadovoljavanje spoznajnih interesa. Afektivni zadaci odnose se na bogaćenje emocionalne potrebe i zadovoljavanje interesa i potreba za doživljavanjem lijepoga. Treća grupa, psihomotorni zadaci temelje se na razvoju motoričkih sposobnosti i vještina pomoću različitih radnih i sportskih aktivnosti (Bognar i Matijević, 2005).

### 3. KOMUNIKACIJA

Komunikacija je jedan od najvažnijih aspekta života. Ne moguće je ne komunicirati, bilo to verbalno ili neverbalno. Ona predstavlja temelj za uspostavljanje međuljudskih odnosa. Ona je sredstvo koje omogućuje ljudima da komuniciranjem razmjenjuju informacija te može utjecati na mišljenja i ponašanje sugovornika. Ipak komunikacija je mnogo više nego samo izmjena riječi. Ne komuniciramo samo riječima, već cijelim našim tijelom i našim ponašanjem. Postoje brojne definicije komunikacije, a jedna od njih je da se komunikacija definira kao proces gdje se poruka prenosi od jedne do druge osobe, pri čemu je bitno da informacija koja se prenosi bude ista i razumljiva kod govornika i sugovornika (Matijević i sur., 2016). Prema Tabšu (2012), komunikacija se može definirati kao razmjena iskustava među ljudima putem simbola koji predstavljaju određene pojmove ili ideje. Nadalje Žižak i sur (2012) navode kako je komunikacija proces kroz koji uključene osobe zajednički izgrađuju značenje poruka te istovremeno utječu jedna na drugu na određeni način.

Bitno je naglasiti da komunikacija nije samo transfer informacija, jer putem komunikacije svjesno ili nesvjesno možemo promijeniti nečije mišljenje i izazvati određenu reakciju. Stoga je vrlo bitno unaprjeđivati našu kvalitetu komuniciranja i sposobnost izlaganja i argumentiranja. Komunikacija je izuzetno složen proces koji uključuje mnoge čimbenike koje utječu na nju, kao situacije u kojima se komunikacija odvija, okolina te načine na koje se odvija. Spremnost na komunikaciju svakog pojedinca pridonosi ostvarenju zadanih ili željenih rješenja te dolaženje do zajedničkih rješenja, bilo riječ o privatnoj ili profesionalnoj sferi pojedinca. Samovar i dr. (2013) navode neke od neprepoznatljivijih načela, a to su: komunikacija je dinamičan proces, komunikacija je sistematska ( dio je većeg sustava i uvijek se odvija u određenom kontekstu, okruženje i situacije pomažu pri stvaranju značenja riječi i djela), komunikacija je simbolična te komunikacija ima posljedicu (odnosi se na njezin utjecaj na sudionike).

Komunikacija se može učiti, razvijati i unaprjeđivati, pa sukladno s time i naš odnos prema konfliktima i problemima. Za uspješnu i učinkovitu komunikaciju mora postojati međusobno povjerenje, suradnja i kooperativni duh sudionika (Šejtanić, 2019).

Bitno je napomenuti da interakcija i komunikacija nisu isti pojmovi te ih treba razlikovati. Prema Rot (1982) interakcija se definira kao odnos između dvije ili više osoba pri kojem jedna osoba utječe na ponašanje drugih. Ona također podrazumijeva međusobno djelovanje ljudi koji zauzimaju stavove jedni prema drugima te koji sebi obostrano određuju ponašanje. Interakcija

se ostvaruje od najranije dobi, prvo u obitelji pa kasnije u školi, prijateljskim grupama, društvenim organizacijama itd. Većina interakcija se odvija pomoću komunikacije. Komunikacija je proces pomoću kojeg se stvaraju značenja te kasnije i uzajamna razmjena tih značenja (Bratanić, 1993).

Nastava je nepostojana bez komunikacije. Nastava je složen komunikacijski proces koji se odvija između nastavnika i učenika. U tom procesu stvara se povezanost između nastavnika i učenika koja pomaže pri poticanju interesa i motiviranosti za usvajanje nastavnog sadržaja. Prema Farrellu (2009), nastavnici u učionicama koriste komunikaciju kako bi postigli tri cilja: omogućiti učenicima stjecanje znanja, odgovoriti na njihova pitanja i podijeliti iskustva iz zajedničkog učenja.

Nastavnik prvenstvo učenicima prenosi informacije pomoću kojih im pomažu da one dobiju značenje te da su razumljive. Kasnije, uz pomoć tih informacija mogu stvarati svoje stavove i mišljenja. Nastavnik i učenici tijekom komuniciranja moraju imati zajedničku zalihu verbalnih znakova. Kao što je razumljivo nastavnik ima daleko opsežniju zalihu stoga mora svoju zalihu prilagoditi učenikovoj kako bi ga razumio. Jedna od prednosti učinkovite komunikacije je ta što pomaže u stvaranju sigurnog i ugodnog okruženja u učionici. Velika je vjerojatnost ako se učenik osjeća ugodno u svom okruženju da će biti više motiviran i usredotočen na nastavi. Stvaranje zdravih odnosa sa učenicima je ključno, ali bitno je napomenuti da taj odnos treba ostati profesionalan to jest da nije usmjeren prema izgradnji prijateljstva. (Salamondra, 2021). Otvorena komunikacija također pomaže u poticanju međusobnog razumijevanja između nastavnika i učenika. Kada obje strane jasno razumiju namjere drugih, problemi se mogu izbjeći ili brzo riješiti. Loša komunikacija može dovesti do nesuglasica koje vode do većih problema, kao što su nezainteresiranost i nesuradnju od strane učenika (Šejtanić, 2019). Prema Salamondri (2021) postoje tri ključne komponente učinkovite komunikacije, a to su: povjerenje, transparentnost i aktivno slušanje. Ljudi stječu povjerenje svakodnevnim interakcijama u kojima pokazuju da slušaju i da im je stalo o čemu se govori. Povjerenje se ne može odmah dobiti, već je potrebno vrijeme i predanost. Transparentnost podupire povjerenje, jer pokazuje svrhu, ciljeve i vrijednosti osoba koje komuniciraju. Posljednja komponenta, aktivno slušanje vrlo je bitna u nastavnoj komunikaciji s obje strane. Nastavnik bi svakako trebao primjenjivati jer osim površinskog sadržaja, aktivnim slušanjem može čuti učenikove potrebe i interese. Uz to svojim djelima trebaju biti uzor učenicima kako da i oni sami postanu aktivni slušači.

### 3.1. Vrste komunikacije

Postoje različiti kriteriji pomoću kojih možemo dijeliti oblike komunikacije. Prvo ćemo izdvojiti oblike komunikacije prema broju osoba i načinu komuniciranja. Postoji pet oblika, a to su: komunikacija između dvije osoba ( najčešći oblik komunikacije te se provodi licem u lice), komunikacija u maloj grupi (provodi se između tri ili više osoba koje se nalaze u istoj grupi), javna komunikacija ( karakterizira ju izričiti društveni karakter te je unaprijed isplanirana), organizirana komunikacija te na kraju komunikacija masmedijem (komunikacija sredstvima javnog informiranja gdje je ponekad povratna informacija ograničena, to jest komunikacija je jednosmjerna) (Bratanić, 1993).

Također komunikacija se može dijeliti na interpersonalnu, intrapersonalnu i masovnu komunikaciju. Intrapersonalna komunikacija može se definirati kao razgovor sam sa sobom odnosno „unutrašnji govor“. Ona se reflektira na introspekciju vlastitog ponašanja, stavova ili sposobnosti. Ovaj tip komunikacije treba prethoditi svakoj komunikaciji jer svaki pojedinac bi prvenstveno trebao sažeti svoje misli u glavi te ih onda podijeliti sa drugim osobama. Interpersonalna komunikacija u nastavi odnosi se na komunikaciju između dvije ili više osoba, gdje jedna osoba prezentira sadržaje drugoj osobi kako bi utjecala na njihovo ponašanje, stavove ili uvjerenja. Posljednja, masovna komunikacija sve je više prisutna u današnjem modernom svijetu zbog brzog razvoja tehnologije. Namijenjena je široj i heterogenoj publici kojoj se pomoću sredstava ( televizija, računalo, radio) šalje poruka. (Bognar i Matijević, 2005)

Dva osnovna oblika komunikacije su verbalna i neverbalna komunikacija o kojima će biti više govora u nastavku.

#### 4. VERBALNA KOMUNIKACIJA

Verbalna komunikacija se odnosi na riječi koje izgovaramo i koristimo pri komuniciranju. Koristimo je svakodnevno te je neizostavni dio našeg života. Pomoću nje, bila ona pismena ili usmena, informiramo se o zbivanja i predmetima oko nas, o objektivnom stanju te i nama samima.

Digitalnu, odnosno verbalnu komunikaciju koristimo kada se govori o drugim ljudima, o objektima, dok analogna, odnosno neverbalna komunikacija više služi sa izražavanje emocija, prezentiranje vlastitih stavova te drugih aspekata neposredne interakcije. (Bratanić, 1993). Prema Rot (1982) verbalna komunikacija je najuspješnije sredstvo socijalnog utjecaja jer se s njome može najpotpunije izraziti misli, složeni sadržaj te najbolje predstaviti ideje i saznanja. Postoji četiri oblika verbalne komunikacije, a to su: čitanje, pisanje, slušanje i govorenje. Najveći postotak zauzima slušanje, čak 40%. Zatim ide govorenje koje zauzima oko 35%, čitanje 16% i na posljertku pisanje koje iznosi 9% (Rot 1982).

U nastavi je dominantna verbalna komunikacija, a ostvaruje se razgovorom, usmenim izlaganjem ili se prenosi medijima.

Buhač prema Reardon (1998) ističe da je za učinkovitu verbalnu komunikaciju potrebno:

- 1.poznavanje gramatike,
2. poznavanje osobe s kojom komuniciramo
3. poznavanje situacije kada se komunicira jer ona određuje koja je poruka prikladna u određenom trenutku.

Nastavnik je jedan od najvažnijih modela u koje se dijete ugleda. Što se tiče verbalne komunikacije njihova uloga je stvoriti verbalno pozitivno okruženje. To znači da kroz strpljivost, mirnoću i toplinu gradi svoju komunikaciju s učenicom. U takvom pozitivnom okruženju pokazuje učenicima da primjećuju njihove aktivnosti, aktivno slušaju te daju odgovore te također potiču razgovor o njihovim vlastitim željama i interesima.

Verbalna komunikacija igra veliku ulogu kada se govori o razvoju učenika kao ličnosti. Učinkovita verbalna komunikacija pomaže u izgradnji snažnog odnosa između nastavnika i učenika koji postaje temelj za snažan kognitivni razvoj (Sutiyatno, 2018).

## 5. NEVERBALNA KOMUNIKACIJA

Neverbalna komunikacija ostvaruje se prije nego verbalna, jer govorom tijela šaljemo poruku drugoj osobi prije nego što progovorimo. Isto tako šaljemo i socijalnom okruženju poruku o sebi. (Marot, 2005). Također dokazano je kako na nas mnogo snažnije utječu neverbalni znakovi nego verbalni, te ljudi skreću pozornost na neverbalne poruke, zanemaruju sadržaj i poruku one verbalne. „Neverbalna komunikacija je snažnija, neposrednija, manje kontrolirana, manje namjera, više govori o osobi, više joj se vjeruje“ (Zrilić, 2010, str. 233.) Verbalna komunikacija sadržava stvarne riječi koje izgovaramo, dok neverbalna predstavlja vizualnu interakciju. Prema mnogim istraživanjima dokazano je da vizualni dio poruke koji učenik dobiva tijekom nastavnog procesa najduže ostaje u sjećanju. (Zrilić, 2010).

Ona otkriva puno više nego verbalna komunikacija. Otkriva osobnost onoga s kim razgovaramo, definira odnose i stavove u toku razgovora, potvrđuje, negira, mijenja i vrednuje značenje izgovorenog te određuje stupanj utjecaja i djelotvornosti izgovorene poruke (Brajša, 1994). Izgovorena poruka tek uz pratnju neverbalne dobiva svoj puni smisao i značenje, svoju djelotvornost i utjecaj.

U mnogim istraživanjima dokazano je kako se samo mali dio značenja koji prenosimo drugim osobama prenosi riječima. Taj postotak varira od 35% do samo 7% (Rijavec, Miljković, 2005). Ostatak poruke prenosi se neverbalnom komunikacijom. Prema tome sudeći, same riječi imaju manju važnost od izraza lica, pokreta tijela ili tona glasa.

Neverbalna komunikacija može se definirati kao pozitivna dopuna verbalnoj komunikaciji, ali s druge strane može predstavljati parazitni faktor, odnosno može ometati verbalnu komunikaciju. To se odnosi na tikove, šetanje za vrijeme izlaganja ili pretjerano gestikuliranje. Na taj način slušatelji su više fokusirani na ponašanje govornika, nego na poruku koju prenosi. (Bognar, Matijević, 2005). Zbog toga ljudi znatno lakše kontroliraju vlastitu verbalnu komunikaciju, u odnosu na neverbalnu.

Kako bi interpersonalna komunikacija bila uspješna potrebno je uskladiti neverbalne i verbalne poruke. Taj proces usklađivanja sastoji se od tri dijela. Prvi dio je uočavanje, prepoznavanje i osvješćivanje vlastitih i tuđih neverbalnih poruka. Vrlo je važno prepoznavati prvenstveno svoje neverbalne znakove i ponašanje te onda i tuđe. Drugi je korak verbalizacija, odnosno metakomunikacija. Neverbalne poruke često su višeznačne i može doći do pogrešnog tumačenja. Iz tog razlog potreban je iskren i autentičan razgovor kako bi dobili autentična



objašnjena o čemu se zapravo radi. Zadnji korak je obostrano usklađivanje neusklađenosti ako do njih dođe (Bratanić, 1994).

Također, postoji i pet razloga za neverbalnu komunikaciju. Prema Rot (1982) to su:

1. neku pojavu je lakše prikazati neverbalno nego verbalno;
2. izražavanje neverbalnim znakovima je snažnije sredstvo izražavanja od verbalnog jer jasnije i oštrije ističe odliku stvari;
3. neverbalni znakovi su manje kontrolirani pa više govore o osobi koja ih izražava;
4. neverbalna komunikacija pomaže da se stavovi ne prikažu toliko eksplicitno kao što bi se prikazali riječima;
5. neverbalna komunikacija je uz verbalnu još jedan način prenošenja informacija.

### **5.1. Uloga neverbalne komunikacije**

Neverbalna komunikacija ima mnoge uloge i funkcije. Prema Brataniću (1993) ovih šest se izdvajaju kao osnovne:

#### **1. Izražavanje emocija**

Ova funkcija smatra se jednom od najvažnijih jer ona najbolje prikazuje naše osjećaje i unutarnje stanje i raspoloženje. Mnogi autori smatraju da je uloga neverbalnih znakova prije svega spontano, a onda i namjerno manifestiranje emocija (Rot, 1982). Svojim pokretima tijela i facijalnim ekspresijama odajemo svoje emocije i osjećaje, što nekada može biti u kontrastu što govorimo. Treba spomenuti da su mnoge emocionalne reakcije urođene, ali veliku ulogu imaju i kultura i društvo u kojem odrastamo

#### **2. Izražavanje uzajamnih stavova.**

Neverbalni znakovi koji prate verbalnu komunikaciju između osoba govori nam o njihovom odnosu te stavovima koje imaju jedni prema drugima. (Rijavec, Miljković, 2005). Uz verbalne znakove stavovi se izražavaju pokretima tijela ( približavanje, tjelesni kontakt, zagledavanje i sl.)

#### **3. Prezentiranje vlastitih osobina**

Ljudi ističu svoje osobine raznim neverbalnim znakovima. Primjer može biti ako želimo istaknuti naše fizičke karakteristike ili pokazati svoj socijalni status učiniti ćemo to određenim načinom odijevanja, uljepšavanjem ili

4. Praćenje, podrška i dopuna verbalne komunikacije.

Naše izjave trebale bi biti popraćene neverbalnim znakovima kako bi sugovornik bio uvjeren u naše iskaze, te kako bi dali pravi smisao onome što govorimo.

5. Zamjena za verbalnu komunikaciju

Zamjena može biti djelomična ili potpuna.

6. Konvencionalno izražavanje

Funkcija podrazumijeva da svaka kultura ima svoj standardiziran skup karakterističnih sistema

## **6. PODJELA NEVERBALNE KOMUNIKACIJE**

Neverbalna komunikacija uključuje dvije osnovne skupine znakova, a to su paralingvistički i ekstralingvistički neverbalni znakovi.

### **6.1. PARALINGVISTIČKI ZNAKOVI**

Pod paralingvističke znakove podrazumijevaju se elementi vokalizacije koji nisu uključeni u fonološki opisa govora. Tu spadaju šumovi i zvukovi koji nisu sastavni dio govora, intenzitet ili glasnost govora, samoglasnici, visina i trajanja glasova i sl. (Rot, 1982). Paralingvistički znakovi mogu otkrivati nove informacije kao na primjer, povećana brzina i glasnost govora može inicirati da je govornik ljut.

#### **6.1.1. Jačina glasa**

Glas koji spada pod paralingvističku skupinu oblikovan je nasljedstvom. Na njega možemo utjecati tako da vježbom i neprestanim ponavljanjem usavršimo nepravilnosti, ako postoje. Vježbom i kontrolom sposobni smo kako u određenoj situaciji nešto prezentirati i izreći. Predavači moraju biti jasni i glasni, ali u drugu ruku ne vikati. Samim ulaskom u razred nastavnik svojim glasom mora razbuditi i zainteresirati učenike. Jačina glasa tijekom nastave mora varirati ovisno o situaciji. Ako su učenici glasni i nemirni nastavnik je primoran povisiti svoj glas kako bi se smirili. S druge strane, ako cijelo vrijeme govore tihim i monotonim glasom, učenici će izgubiti koncentraciju i biti će nezainteresirani za nastavni sadržaj. Jensen(2003) u svojoj knjizi spominje dva glasa koje bi nastavnik trebao upotrebljavati u svom predavanju. Prvi je uvjerljivi glas koji služi sa slanje obavijesti i završava rečenicu sa silaznom intonacijom. Pomoću njega iznosimo činjenice i naša čvrsta mišljenja, dajemo zapovijed ili pozivamo na djelovanje. Zaključno se može reći da se s tim glasom stvara autoritet. Drugi glas je pristupačni koji se koristi za povratnu informaciju te završava rečenicu uzlaznom intonacijom. On se najčešće koristi pred manjom skupinom slušatelja (15 ili manje osoba)

#### **6.1.2. Ton i boja glasa**

Boja glasa je nešto što nam je urođeno i ne možemo previše kontrolirati. Naš glas otkriva toplinu ili hladnoću, osjetljivost ili neosjetljivost, naklonost ili nenaklonost onome kojem se govornik obraća te također otkriva zagrijanost ili ravnodušnost o čemu se govori. (Bratanić, 2007). Glas može biti dubok i visok. Dubok glas djeluje opuštajuće, smirenije i nježnije, dok visok glas je dinamičniji i prije zadobije slušateljevu pažnju.

Tijekom predavanja nastavnik koristi dva tona. Prvi je „najavni ton“ s kojim se uvodi nova obavijest. On ima silaznu intonaciju, dok drugi ton, „izvještajni ton“ ima silaznu i uzlaznu intonaciju. Tim tonom se koristimo kada se govori o nečem poznatom, bilo da je riječ o nekim općim znanjima ili o već obrađenom gradivu (Neill, 1994).

U nastavi je vrlo važno izabrati koji ćemo ton glasa koristiti jer pomoću njega naglašavamo važnost nastavnog sadržaja. Pomoću tona možemo zainteresirati i usmjeriti učenikovu pozornost na ono što želimo.

## **6.2. EKSTRALINGVISTIČKI ZNAKOVI**

Druga kategorija, ekstraligvnistički znakovi obuhvaćaju dvije podskupine: kinezički i proksemički znakovi. Kinezički znakovi obuhvaćaju pokretanje mišića na tijelu, tipa facijalna mimika (mrštenje, spontani i simulirani osmijeh); pogled (smjer, trajanje); geste (držanje tijela, pantomima) (Zrilić, 2010). Proksemički znakovi uključuju prostorne odnose među sugovornicima, odnosno njihovu fizičku udaljenost, prostorni raspored i slično.

### **6.2.1. Izraz lica**

Naše lice otkriva među najviše neverbalnih znakova te je ujedno i najekspresivniji dio ljudskog tijela. Lice otkriva naše osjećaje, emocije odnosno naše psihičko, ali i fizičko stanje. Na licu najviše govore usne, oči i mišići koji bi svi trebali biti usklađeni tijekom držanja predavanja. (Knapp i Hall, 2010). Kao što se mogu vježbati govorne sposobnosti, tako treba naučiti kontrolirati izraze lica. Novi i neiskusni nastavnici na prvim satima često zacrvene, grizu usnu ili se počnu znojiti, što odaje njihovu uplašenost, nesigurnost i neuvježbanost. Pravilna kombinacija različitih izraza lica koja prati nastavni sadržaj uvelike povećava kvalitetu obrazovnog procesa.

Najvažniji pokret našeg lica je osmijeh. Naš osmijeh pokazuje da smo pristupačni, otvoreni i duhoviti. Također djeluje smirujuće te se s njim zadobiva povjerenje drugih ljudi. Smijeh je vrlo važan u nastavi jer pokazujemo učenicima dobru namjeru i potičemo na komunikaciju. Kroz smijeh učenici se opuštaju, slobodniji su te su više motivirani za rad. (Knapp i Hall, 2010).

### **6.2.2. Kontakt očima**

Oči su jedno od najvažnijih aspekata pri uspostavljanju komunikacije. One odašilju poruke, ali ih i primaju. Kontakt očima otkrivamo naše raspoloženje, naš stav i naklonost prema drugima. Pomažu nam kako bi bolje razumjeli poruku koju nam sugovornik šalje (Bratanić, 2007). Kod čitanja neverbalnih znakova oka zapravo gledamo zjenice. Zjenice najbolje pokazuju kako se

osoba osjeća to jest dali se šire ili sužavaju. Prema Peasu (2002) čovjekove zjenice se šire kada je osoba sretna ili uzbuđena. U suprotnome, kada je osoba negativnog raspoloženja, ljuta ili gleda u nešto što joj se ne sviđa, zjenice će se suziti.

U nastavi je bitno kontrolirati izravan kontakt i znati koja je granica pri kontaktu očima. Ako fokusiramo pogleda sam na jednog učenika on će se osjećati neugodno i tjeskobno, dok će se ostatak učenika osjećati zanemareno. Ipak s druge strane, ne treba fiksirati pogled samo na jednu točku, na primjer u zid ili u svoje bilješke (Rijavec i Miljković, 2002).

Kroz predavanje nastavnik bi trebao pogledom pratiti sve učenike kako bi mogao uočiti nepravilnosti, nerazumijevanje ili njihovu nezainteresiranost. Pogled nastavnika trebao bi biti smiren, direktan, ljubazan te fleksibilan. Za dobro upravljanje razredom, nastavnik bi trebao imati sposobnost da u isto vrijeme može nadzirati više učenika te da se može fokusirati na više događaja u razredu (Rijavec i Miljković, 2002).

### **6.2.3. Prostorna udaljenost i kretanje po razredu**

Kretanjem po razredu i udaljenošću od učenika nastavnik otkriva svoje stavove, trenutačno raspoloženje te svoje osjećaje. Nastavnik trebao bi na najbolji način iskoristi prostor, to jest učionicu. Treba se koristiti cijeli prostor, to znači i prostor pred pločom i svojom katedrom te kretanja među učenicima. Kretanjem po razredu nastavnik ima bolji uvid na svoje učenike, što rade, dali ispunjavaju svoje zadatke te može prići učenicima ako im je potrebna pomoć. Približavanje je znak naklonosti, te želje za pomaganjem i ohrabrenjem učenika. Kada nastavnik stoji isključivo iza svoje katedre, to jest stoji samo na jednom mjestu, on iskazuje hladnoću, nezainteresiranost te nenaklonost prema učenicima. (Bratanić, 2002).

### **6.2.4. Tjelesni kontakt**

Tjelesni kontakt to jest dodir krajnji je stupanj približavanja te on odražava našu bliskost s drugom osobom. Dodir ima puno značenja, a jedno od njih je da značajno potvrđuje moć. Nastavnici dodiruju djecu, dok učenici, osim onih najmlađih rijetko to rade. Najčešće nastavnik koristi dodir kada želi utješiti bodriti ili pohvaliti učenika. (Neill, 1994). Prikladnim dodirom smanjuje se strah, nelagoda, obeshrabrenost i sl. Najčešće je to dodir po ramenu kojeg prate riječi pohvale ili ohrabrenja. Također dodir može imati i negativni utjecaj gdje izražava ljutnju i frustraciju. Primjer može biti snažan stisak (Matijević i sur., 2016). Dodir ponekad može biti moćniji od riječi te je zbog toga od izuzetne važnosti pri uspostavljanje veze s učenicima (Huang, 2011).

### 6.2.5. Vanjski izgled

Odjeća, frizura, šminka i slične stvari čine naš vanjski izgled pomoću kojega izražavamo sebe. Iako svatko ima pravo odlučivanja o svome stilu odijevanja, struke kao nastavnika, ipak imaju nepropisana pravila kojih se treba pridržavati.

Svojim prigodnim načinom odijevanja pokazujemo primjer učenicima te ih učimo organiziranosti, urednosti i ozbiljnosti. Naš uredni izgled šalje poruku ozbiljnosti, sposobnosti i primjerenosti. Trebali bi izbjegavati „kičasti“ stil te jarke boje kako ne bismo odvrćali pažnju učenicima s onoga što je bitno, a to je nastavni sadržaj. (Knapp i Hall, 2010).

### 6.2.6 Geste

Prema Neilu (1994) gesta se definira kao alternativni komunikacijski kanal koji prati govor te pomoću njih se iskomuniciraju ideje koje se stvaraju u tom središtu. Geste obogaćuju verbalni dio korištenjem tijela, ponajviše gornjeg i donjeg dijela ruku i glave. Poruka tada dobiva veće značenje te sugovornici bolje pamte ono što je rečeno. Neke od uloga gesti su: olakšavanje dosjećanja (pomaganje pri pronalaženju riječi), zamjena za govor, održavanje pozornosti, poboljšanje jasnoće govora i mnoge druge. (Knapp, Hall, 2010).

Neke od gesta koje nastavnici najviše koriste su trljanje dlanovima. Ova gesta označava nešto pozitivno, nešto što će pridonijeti sreći i zadovoljstvu (Matijević i sur., 2016). Primjer može biti kada nastavnik objašnjava novu aktivnost koju je pripremio za učenike ili kada iščekuje poslušati učenička izlaganja. Sljedeća gesta su sklopljene ruke. One predstavljaju nešto negativno te otkrivaju zatvorenost, zabrinutost, nelagodu i frustraciju. Primjer mogu biti sklopljeni dlanovi te ruke položene na stol kada je nastavnik isfrustriran učenikovim ponašanjem. Također ruke u džepovima šalju znakove zatvorenosti, arogancije i dominantnosti nad učenicima (Matijević i sur., 2016).

Iako geste često nisu pod našom svjesnom kontrolom, nastavnik treba biti oprezan koje geste koristi jer iz priloženog mnoge geste su dvosmislene ili neprimjerene. Također nastavnik bi trebao razumjeti značenje učenikovih gesta. Iako se može prepoznati kada je učeniku neugodno, kada osjeća strah ili određeni stres. Primjer može biti kada učenik usmeno odgovara, te ako je nervozan koristiti će puno više svoje ruke (Miljković i Rijavec, 1996).

## 7. NEVERBALNA KOMUNIKACIJA U NASTAVI

Uspješno obrazovanje velikim djelom se temelji na nastavnikovim kompetencijama. Nastavnik bi neprestano trebao usavršavati svoje kompetencije kako bi se povećala uspješnost i učinkovitost odgojno obrazovnog odgoja. Nastavnikove kompetencije mogu se razvrstati na pedagoške i didaktičke kompetencije. U pedagoške dimenzije ubrajaju se osobna, komunikacijska, emotivna, socijalna, razvojna, interkulturalna i vještine u rješavanju problema. (Jurčić, 2014). Komunikacijska kompetentnost predstavlja nastavnikovo baratanje tehnikom učinkovitog govora i aktivnog slušanje te uspostavljanje iste kod učenika. Nastavnik pomoću komunikacije ostvaruje dijalog s učenicima u kojemu se međusobno dijele informacije, stajalište i ideje. (Jurčić, 2014). Taj dijalog se ostvaruje putem verbalnih i neverbalnih simbola. Prema tome nije dovoljna samo dobro govorno izražavanje, već i neverbalna komunikacija mora biti odlično razvijena.

Kao što je poznato djeca dobro zapažaju, te tako zapažaju i neverbalno ponašanje nastavnika. Najčešće će učenici prvo primijetiti izraz lica, stav tijela te vanjski izgled. Primjer može biti ulazak nastavnika u učionici na početku sata. Ako uđe sa namrštenim licem te pozdravi ljutitim glasom, djeca će odmah osjetiti negativno raspoloženje, što može znatno utjecati na ostatak nastave (Neill, 1994). Nastavnik bi se isprva trebao iskreno nasmiješiti, djelovati smireno i pokazati radost pri susretu te tek tada verbalno pozdraviti učenike. On svojim neverbalnim znakovima šalje jasnu poruku što bitno utječe na učenike. Ipak treba naglasiti da nastavnik ne treba uvježbati takva ponašanja znajući da će dobiti pozitivne reakcije svojih učenika. Ako takva ponašanja nisu odraz stvarnog unutrašnjeg stanja nastavnika, ona će više štetiti nego koristiti (Bratanić, 1997).

Njihova neverbalna komunikacija često odaje više informacija nego što su svjesni, stoga moraju svjesno pratiti svoje neverbalne znakove u razredu. O gestama, pokretima i govoru tijela ovisi aktivnost i produktivnost učenika na nastavi. Što nastavnik više koristi otvoren i pozitivan govor tijela, geste koje razvijaju povjerenje te primjeren govor i intonaciju, to je veća šansa za boljom razrednom klimom, boljim odnosima, većom aktivnošću i sveobuhvatnom nastavnom procesu (Buhač, 2017).

Novi i neiskusni nastavnici često su na početku vrlo nervozni i napeti što pokazuju svojim govorom tijela. To podrazumijeva nervozne pokrete, dodirivanje vlastite odjeće i slično. Dok sa druge strane, oni iskusni svoju će nastavu održavati puno opuštenije i smirenije. Znaju kako na zanimljiv način izlagati nastavni sadržaj te motivirati djecu na rad.

Nastavnikovo ili učenikovo verbalno izlaganje može biti kvalitetnije dopunjeno ili obogaćeno raznim formama vizualne prezentacija informacija. Dokazano je kako je lakše pratiti usmeno izlaganje koje je popraćeno sa odgovarajućom neverbalnom komunikacijom to jest pokreti ruku i tijela, mimike i geste lica i slično. (Bognar, Matijević, 2005).

Učenici vrlo dobro zapažaju neverbalne znakove nastavnika. Oni ga i gledaju, a ne samo slušaju. Prate njihovo ponašanje, njihovu mimiku te prema tome zaključuju kakvo je njihovo stvarno mišljenje o onome što govore. Nastavnik mora paziti na mnoge aspekte svog neverbalnog komuniciranja. Učenici prate pogled te registriraju njegov smjer, uočavaju svako povišenje, sniženje i promjenu glasa, lako prepoznaju partnersku, zaštitničku ili prijeteću intonaciju, vode računa o nastavnikovim gestama, ponajprije kretnje rukama, vrlo su osjetljivi na dodir te uočavaju mnoge druge znakove (Brajša, 1994).

Nastavnik i djeca komuniciraju na različitoj razini, te zbog toga imaju zadatak prilagoditi svoju komunikaciju dječjoj dobi. Djeca u svojoj dječjoj dobi imaju mali raspon neverbalnih znakova, najčešće onih prirodnih. Učenjem, socijalizacijom i komunikacijom s ostalim učenicima, nastavnikom i okolinom učenik širi raspon i kvalitetu svoje neverbalne komunikacije. Utjecajem civilizacije ili iskustva mijenja se izražaj i značenje tih urođenih neverbalnih znakova. (Neill, 1994). Isprva prirodu tih signala odaju signalne strukture lica kojima se odašilju. Primjer mogu biti usne, obrve ili bjeloočnice. Što se tiče izražaja lica, sposobnost oponašanja naglo raste kod djece u dobi od pete do devete godine, dok u trinaestoj godini ta sposobnost je na razini odraslih ljudi. (Hinde, 1974).

Smatra se da verbalna komunikacija više može utjecati na kognitivnu domenu, to jest usvajanje znanja, dok neverbalna potiče učenikove stavove i osjećaje, no i neverbalna ima veliki utjecaj pri usvajanju znanja. Kada je nastavnikova neverbalna komunikacija učinkovita i pravilna, pomoći će učenicima u razumijevanju i svladavanju znanja te će ga lakše zapamtiti što je vrlo bitno za kognitivni razvoj. Dokazano je kako neverbalna komunikacija utječe i na motivaciju učenika. U prilog tome ima istraživanje koje je provedeno na uzorku od 50 učenika gdje je cilj bio ustanoviti jeli neverbalni znakovi nastavnika potiču učenika u odgojno-obrazovnom procesu. Dobiveni rezultati pokazali su kako su učenici zadovoljni načinom na koji nastavnik neverbalno komunicira te im pomaže pri daljoj motiviranosti i željom za rad (Tulić, 2020).

Neverbalna komunikacija također uvelike utječe na afektivni aspekt. Negativni primjer može biti kada nastavnik koristi povišen ton i ima namršteno lice. Učenici tada mogu osjećati strah i ne osjećaju se ugodno u razrednom okruženju (Krulc, 2023). Ako se takve situacije često



ponavljaju, učenici će stvoriti negativno mišljenje o nastavniku i predmetu koji poučava, što bitno utječe na njihov razvoj osjećaja, kao što su uroda, radost i smijeh. Nastavnik može biti uzor i pri stvaranju navika kroz neverbalno ponašanje. Smiješak pri ulasku u učionicu, stalni kontakt očima, pomaže djeci da i sami koriste te neverbalne znakove pri komunikaciji s drugima. Neverbalni znakovi mogu pozitivno utjecati i na psihomotorni razvoj. Geste poput klimanja glavom, pljesak te dodir ohrabrenja pružaju povratnu informaciju i potporu učenikovim postupcima. Ove radnje mogu motivirati djecu da nastave vježbati i usavršavati svoje motoričke vještine. Nastavnik bi uvijek trebao imati otvoreni stav, odnosno njegovi pokreti tijelom, pogotovo rukama trebaju zračiti samopouzdanjem i povjerenjem. (Neill, 1994). Učenici će se tada osjećati sigurnije i opuštenije i neće imati strah od aktivnosti na nastavi. Uz to svojim ponašanjem postaje model učenicima te im usađuje sustav vrijednosti koje su im potrebne kako bi na što bolji način razvijali sve aspekte svoje ličnosti.

## **8. ISTRAŽIVANJA O NEVERBALNOJ KOMUNIKACIJI**

Bambaeeroo i Shokrpour (2017) proveli su istraživanje o utjecaju neverbalne komunikacije na uspješnost nastave. Studija se fokusirala na odnos između kvalitete poučavanja i primjene nastavnikovih neverbalnih znakova, te uz to i njegov uspjeh pri poučavanju. Rezultati su pokazali veliki razmjer između količine, kvalitete i način uporabe neverbalne komunikacije u nastavi. Zaključak je bio što su nastavnici više koristili neverbalnu komunikaciju, to je nastava bila učinkovitija. Uz to uočen je i napredak učenika u smislu veće zainteresiranosti i motivacije za učenje.

Krulc (2023) provela je istraživanje na dvije fokusne grupe učenika. Cilj je bio ustanoviti u kojoj su mjeri učenici svjesni neverbalne komunikacije nastavnika i koliko njih prepoznaje značajke neverbalnih znakova. Prva skupina prije istraživanja je smatrala da verbalna komunikacija ima puno veći značaj te da se ne obaziru na neverbalnu komunikaciju. U drugoj skupini mišljenje je bilo drukčije, složili su se da je verbalna komunikacija isto važna kao i verbalna, ako ne i važnija. Zadatak moderatora u istraživanju je bio voditi razgovore sa svakom skupinom odvojeno te ih suptilno usmjeravati na značaj neverbalne komunikacije i njezinoj zastupljenosti u nastavi. Zaključak je bio kako su obje skupine zaključili kako moć neverbalne komunikacije je puno veća nego što su mislili i da će u budućnosti dati više pozornosti na neverbalne znakove, kako svoje tako i od ostalih kolega i nastavnika.

Kozić i dr. (2013) proveli su istraživanje gdje je cilj bio promatrati usporedno rad nastavnika u osnovnim školama te profesorima na fakultetu s naglaskom na njihovo neverbalno ponašanje. Istraživanje je također htjelo utvrditi koje su sve oblike neverbalnog ponašanja koristili. Rezultati su pokazali da neverbalno ponašanje u te dvije skupine vrlo malo se razlikovalo, odnosno nije bilo statistički značajne razlike. Utvrđeno je kako nastavnici i profesori razvijati i osvještavati važnost neverbalnog ponašanja u nastavi, posebice na izraze lica, vizualnu komunikaciju i kretanje kroz učionicu. Posebice su istaknuti odnosi s učenicima i atmosferu u razredu, jer većina nastave je vrlo ozbiljna bez smješka i humora.

## 9. ZAKLJUČAK

U tradicionalnoj nastavi stavlja se fokus na nastavnika i njegovo verbalno izlaganje. Učenici su bili pasivni slušači koji su primali informacija od nastavnika, često kroz predavanja i izlaganja. Njihova uloga svodila se isključivo na učenje izloženog sadržaja. Verbalna komunikacija je bila u središtu, a neverbalna je bila zanemariva. Sa prakticiranjem suvremene nastave počinje se shvaćati značaj neverbalne komunikacije.

Ova komunikacija je vrlo širok pojam, ali ako se podijeli u pojedine segmente postat će puno razumljivija i uvidjeti će se njezine uloge. Svaka osoba komunicira neverbalno, čak i kada toga nismo svjesni. Pokreti tijelom i rukama, mimikom na licu, tonom glasa odijevanjem šaljem razne poruke i signale koji prikazuju naše razmišljanje, stavove i osjećaje. Pomaže u izricanju onoga što ne možemo izreći riječima i u definiranju ono što nam je nerazumljivo. Sinkronizirana verbalna i neverbalna komunikacija čine cijeli proces ljudske komunikacije učinkovitim i uspješnim. U suprotnome, ako su kontradiktorne ljudi će vjerovati signalima koje tijelo šalje

Kompetentan nastavnik ima sve veći značaj u sferi inovacija u nastavnom procesu kako bi se povećala kvaliteta i efikasnost u odgojno obrazovnom procesu. Nastavnik isprva mora razumjeti važnost ove komunikacije kako bi mogli postati kvalificirani i kvalitetni tijekom sudjelovanja u nastavnom procesu.

Pravilna upotreba neverbalnog ponašanja pridonosi razvoju kognitivnog, afektivnog i psihomotornog aspekta ličnosti. Kognitivni aspekt odnosi se na usvajanje znanja i sposobnosti gdje uvelike mogu pomoći neverbalni znakovi nastavnika. Odgovarajuće geste, pokreti rukama, ton glasa te dodiri ohrabrenja motiviraju učenika na rad i učenje. Često prisutan smiješak na licu i kontakt očima stvaraju pozitivan učinak na učenika koji se osjeća opušteno i sigurno u razrednom okruženju. Kroz neverbalne komunikaciju, učenici uče kako regulirati svoje ponašanje u različitim socijalnim situacijama, što doprinosi njihovom emocionalnom i socijalnom razvoju. Kroz igru i tjelesne aktivnosti u nastavi, učenici koriste neverbalne znakove poput gestikulacije i mimike što uvelike potiče razvoj motoričkih sposobnosti.

Nastavnik najbolje može zaključiti kakvu je komunikaciju ostvario sa učenicima na osnovi njihovih neverbalnih znakova (izrazi lica, pokreti tijelom, kontakt očima i sl.). Promjene u govoru tijela učenika, poput spuštanja ramena ili izbjegavanja kontakta očima, mogu ukazivati na emocionalne ili akademske izazove. Nastavnici koji su usklađeni s ovim signalima mogu pružiti pravovremenu pomoć.

Možemo zaključiti da neverbalna komunikacija uvelike pomaže u ostvarivanju odgojnih i obrazovnih ciljeva nastave. Nastavnici koji su vješti u neverbalnoj komunikaciji mogu stvoriti pozitivno i produktivno ozračje, poticati smislene veze s učenicima i poboljšati obrazovno iskustvo.

Neverbalna komunikacija snažan je i često podcijenjen aspekt ljudske interakcije, posebice u školskom okruženju. Poticanjem samosvijesti i promicanjem učinkovitih neverbalnih komunikacijskih vještina, škole mogu stvoriti inkluzivnije i poticajnije okruženje za učenje.

## 10. LITERATURA

Arbunić, A. i Kostović - Vranješ, V. (2007). Nastava i izvori znanja. *Odgojne znanosti*, 9 (2 (14)), 86-111. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/23547>

Cindrić, M, Miljković, D., Strugar, V. (2010). Didaktika i kurikulum. Zagreb: IEP-D2

Bognar, L., Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga

Brajša, P. (1993). *Pedagoška komunikologija: razgovor, problemi i konflikti u školi*. Zagreb: Školska knjiga.

Bratanić, M. (1990). *Mikropedagogija : interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja : priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.

Bratanić, M. (2007). *Susreti u nastavi: mikropedagoški pristup*. Zagreb: Školska knjiga.

Buhač, Lj. (2017). Međuodnos komunikacijske kompetencije nastavnika i aktivnost učenika u nastavi. (Neobjavljen doktorski rad). Filozofski fakultet: Zagreb.

Caku, D., Jaku A., Vadahi, F.(2015). Teaching Contemporary and the Role of the Teacher in the Classroom with the Student Centered. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 2(2), 74-82

DePaulo , B.M. and Rosenthal, R. (1979B), The structure of nonverbal decoding skills“. *Journal of Personality* 47: 506-17

Farrell, T. S. (2009). *Talking, listening, and teaching: A guide to classroom communication*. Canada: Corwin

Gazibara, S. (2016). Aktivno učenje u multimodalnom okruženju. *Školski vjesnik*, 65 (Tematski broj), 323-334. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160224>

Hinde, R.A. (1974) *Biological Bases on Human Social Behaviour*. New York: McGraw- Hill

Jelavić, F. (1994). **Didaktičke osnove nastave**. Jastrebarsko: Naklada Slap

Jensen, E. (2003). *Super nastava*. Zagreb: Educa.

Knapp, M. L., Hall, J. A. (2010). *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Jastrebarsko: Naklada Slap

- Kožić, D., Globočnik Žunac, A. i Bakić-Tomić, Lj. (2013). Neverbalni komunikacijski kanali u nastavi. *Croatian Journal of Education*, 15 (Sp.Ed.1), 141-153. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/106512>
- Krulc, P. (2023). Značenje neverbalne komunikacije. *Varaždinski učitelj*, 6 (12), 61-66. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/296524>
- Marot, D. (2005). Uljudnost u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji. *Fluminensia*, 17 (1), 53-70. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/4351>
- Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga
- Miljković, D., Rijavec, M. (1996). *Razgovori sa zrcalom: psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP
- Neill, S. (1994). *Neverbalna komunikacija u razredu*. Zagreb: Educa
- Rijavec, M., Miljković, D. (2002) *Neverbalna komunikacija: jezik koji svi govorimo*. Zagreb: IEP:VERN
- Rot, N. (1982). *Znakovi i značenja: Verbalna i neverbalna komunikacija*. Beograd: Nolit
- Pease, A. (2002). *Govor tijela: kako misli drugih ljudi otkrivati iz njihovih kretnji*. Zagreb: AGM
- Previšić, V. (2007). Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja. *Pedagojska istraživanja*, 4 (2), 179–187
- Salamondra T.(2021) .Effective Communication in Schools. *BU Journal of Graduate Studies in Education*, 13(1), 22-26
- Sutiyatno, S. (2018). The Effect of Teacher's Verbal Communication and Non-verbal Communication on Students. *Journal of Language Teaching and Research*, 9 (2), 430-437. English Achievement
- Tot, D. (2010). Učeničke kompetencije i suvremena nastava. *Odgojne znanosti*, 12 (1 (19)), 65-78. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59600>
- Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor „MI“.

Samovar, L. A., Porter, R. E., McDaniel, E. R., (2013). *Komunikacija između kultura*. Naklada Slap. Jastrebarsko.

Šejtanić, S. (2019). *Komunikacija u školi*. Mostar: Univerzitet „Džemal Bijedić“

Tulić, E. (2020). Neverbalna komunikacija nastavnika kao vid motivacije učenika. *Novi muallim: časopis za odgoj i obrazovanje*, 81, 34-48.

Zrilić, S. (2010). Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagoška istraživanja*, 7 (2), 231-240. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/1180962>